

ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ФЕОДАЛЬНО- КРІПОСНИЦЬКОМУ ПЕРІОДІ

Стаття присвячена системі органів виконавчого провадження, порядку комплектування судових приставів, їх правовій комплектації в період феодальної модернізації життя в Російській Імперії. Автор акцентує увагу, що фактична діяльність судових приставів була жорстоким засобом панівного класу для захисту своїх майнових інтересів і, зокрема, спрямовувалася безпосередньо проти особи боржника.

Ключові слова: стягувач, боржник, судові рішення, судово-феодальна реформа, судові пристави, арешт боржника, опис майна, виконавче провадження, поліція, примусове виконання, суд, виконавчий лист.

Статья посвящена системе органов исполнительного производства, порядка комплектования судебных приставов, их правовой комплектации в период феодальной модернизации жизни в Российской Империи. Автор акцентирует внимание, что фактическая деятельность судебных приставов была жестоким средством господствующего класса для защиты своих имущественных интересов и в частности направлялась устремляет непосредственно против лица должника.

Ключевые слова: взыскатель, должник, судебное решение, судебно-феодальная реформа, судебные приставы, арест должника, описание имущества, исполнительное производство, полиция, принудительное выполнение, суд, исполнительный лист.

The article is devoted to the system of executive proceedings bodies, the order of picking bailiffs and their legal picking in the period of feudal modernization in the Russian Empire. The author emphasizes that the actual activity of bailiffs was a cruel tool of the ruling class for the protection of their property interests and was directly aimed against the person of a debtor.

Key words: the claimant, the debtor, the court decision, forensic feudal reform, bailiffs, the arrest of the debtor, the description of the property, the enforcement proceedings, the police, the enforcement of the court decision, the court, a writ.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Питання механізмів державного регулювання діяльності державної виконавчої служби України, співвідношення стягувача та боржника, проблема регулювання відносин державного виконавця та сторін виконавчого провадження не втрачають своєї актуальності і після отримання державою незалежності. В зв'язку з прийняттям постійних змін до законодавчих актів України в тому числі й до нормативно-правових актів, що стосуються діяльності державної виконавчої служби на сьогодні увага громадськості та наукового співтовариства зосереджена на дослідженні механізмів діяльності Державної виконавчої служби України з іншими органами виконавчої влади. Саме тому виникає необхідність в глибинному дослідженні державної виконавчої

служби, яке тісно пов'язано з минулим, при чому з науково-практичної точки зору, велике значення має вивчення історії зародження і становлення виконавчої служби на території сучасної України.

Судова реформа 1864 року ще більше розширила коло повноважень судових виконавців і погіршила становище бідних верст населення, тобто виконавча служба в особі приставів включно до Жовтневої революції 1917 року, остаточно затвердилася як владна структура.

Аналіз стану розробленості наукової проблеми. Вивчення системи діяльності органів виконавчого провадження, порядку комплектування судових приставів, їх правовій комплектації за часів феодально-кріпосницького періоду, і зокрема в період модернізації життя в Російській Імперії часто розглядалися у роботах таких учених як

Горбачьова О. В. [4], Крашеніннікова П. В. [2], Пихно Д. А. [1], Стеценко Н. С. [3], Чистякова О. І. [5] та інших.

Мета та завдання дослідження: охарактеризувати історико-правове положення судових приставів як одного із суб'єктів гілки виконавчої влади та її функціональної модернізації в Російській Імперії.

Нові суспільні відносини, що склалися в Русі перед судовою реформою вимагали застосування таких заходів цивільних стягнень, які відповідали б інституту приватної власності, вільній праці та її продажі.

У 1832 р. «Сводом законів Російської імперії» та «Положенням про порядок опису, оцінки та публічного продажу майна» більш детально було регламентовано права стягувача та діяльність поліції з провадженням стягнень і застосування заходів примусового виконання. Стягувач отримав право подавати звернення щодо стягнення на рухоме та нерухоме майно боржника, а також на вирахування з платні та оренди, відпрацювання боргу [5, с. 14]. Крім офіційних документів була розроблена значна кількість рекомендацій та посібників з питань діяльності судових приставів щодо здійснення стягнення, які мали неофіційний характер.

Караюча сила держави в цих правилах була особливо жорсткою по відношенню до найбільш вразливих верств населення.

У Російській Імперії 1 серпня 1737 р. видано Указ, який зобов'язував «несостоятельных должников» незалежно від суми боргу, відпрацьовувати стягувачам борг. Кредитор отримав право викупляти «несостоятельных должников». Якщо стягувач відмовлявся від боржника, то його висилали до Сибіру. На підставі згаданого Указу, у випадку неповернення боргу у зазначений строк, заставне майно боржника підлягало примусовому продажу [1, с. 50].

Указом Сенату від 19 липня 1784 р. було встановлений порядок відрахувань 1/3 від «жалованія» – в рахунок погашення боргу. Такий захід застосовувався до всіх осіб, що перебували на державній службі. Примусова розстрочка, як вид стягнення, була своєрідним привілеєм для представників панівного класу, що позбавляла їх від боргового затримання. Для інших осіб, «звання подлаго», передбачалося направлення в «работные дома», відкриті за Указом Сенату від 31 січня 1783 р. у всіх губерніях.

Неоплатних боржників, незалежно від суми боргу, замість висилання до Сибіру, ув'язнювали строком до 5 років згідно з «Уставом о банкротах» 1800 р., після цього стягнення з них знімалося. Для захисту прав кредитора передбачалися арешт майна боржника, опис та продаж майна боржника, при цьому стягувач мав право направити для участі в описі майна свого повіреного.

Згідно з «статутом Благочиння 1782 р.» органами виконання судових рішень у Росії стали управи «благочиння», тобто поліції.

«Свод законів 1835 г.» сприйняв і розвинув «Положення про порядок опису, оцінки та публічного продажу майна», внаслідок чого все виконавче провадження здійснювала поліція – квартальні та станові пристави, яких очолювали управи «благочиння». Поліція – це «особлива каста», яка не залежала від судів і була переважана численністю «інших справ», а тому стягнення тягнулись роками і десятками років. Проте, головне полягало в тому, що виконання, як зміст правосуддя, відокремлювалось від судової системи і повністю підпадало під владу поліції – органу безпосереднього примусу з усіма наслідками, що з цього випливали.

Як остання міра стягнення або точніше спонукання до виконання судового рішення повинно було мати місце особисте затримання винної особи. Особистий арешт боржника, що допускався на прохання стягувача, коли боржник не виконав рішення суду і не мав майнового джерела для погашення боргу, була заборона боржникові залишати місце проживання. Хоч особисте затримання вважалося «останньою мірою» і мало «особливе значення», офіційно воно не відносилось до засобів виконання, а лише вважалося спонукальною мірою. Його роль як процесуального засобу жорсткої розправи з бідними боржниками ніяк не зменшилась. Ця спонукальність швидше стосувалась юридичної техніки захисту інтересів панівного класу, а не була зменшенням можливостей цього захисту.

Коли стягувач не вказував способів виконання рішення, а також, коли підлягало опису і оцінці майно або виручена з продажу сума була недостатньою для повного задоволення чи забезпечення стягнення, суд на прохання стягувача постановляв відібрати в боржника підписку про невиїзд з місця проживання або тимчасового знаходження. Ця міра застосовувалась тоді, коли стягувач не мав можливості вказати інших способів стягнення. Стягувачеві надавалось право просити суд викликати боржника для з'ясування наявності коштів на задоволення вимоги стягувача уточнити в чому вони полягають. При неявці боржника на виклик його доставляли приводом через поліцію. Якщо боржник переховувався, то суд давав розпорядження поліції розшукати його. За переховування коштів і особисте переховування боржник підлягав кримінальному покаранню. Тривалість ув'язнення визначалась судом залежно від величини неоплаченої суми. Оскільки законодавством передбачалося особисте затримання боржника на прохання стягувача, то воно часто використовувалося для задоволення почуття помсти замість грошового задоволення або для спонукання близьких боржникові осіб внести за нього борг. У той час особистий арешт не вважався засобом майнового стягнення, а лише видом приватного покарання.

Таким чином, хоч особисте затримання певним чином обмежувалося, все ж таки воно широко застосовувалося при стягненні значної кількості

цивільних заборгованостей. Ці міри фактично застосовувались до бідних прошарків населення і після його скасування.

Судова реформа 20 листопада 1864 р. змінила це становище, адже було засновано особливий стан судових приставів, що належали до судової системи як спеціальні службові особи для виконання судових рішень.

Судові пристави знаходились при касаційних департаментах правлячого сенату, судових палат і окружних судах для виконання дій, покладених на них статутами кримінального і цивільного судочинства, «Учреждением судебных установлений», а також при мирових суддях та їх з'їздах. У комерційних судах були особливі присяжні пристави. Так створювалась єдина система виконавчих органів від вищестоящих до нижчестоящих судових органів. Проте істотним недоліком її було те, що судові пристави вважались спеціальною поліцією при судових установах. Царський уряд надавав великого значення комплектуванню судових кадрів по виконанню судових рішень. Призначення їх на посаду залежало від голови суду, які повинні були попередньо пересвідчитися в благонадійності, моральності, здібностях і ступені освіченості кандидатів у судові пристави.

Знання кандидатів у деяких судах перевірялись екзаменами. Особи, які успішно склали їх, не відразу затверджувались на посаду пристава, а лише допускались до виконання посадових обов'язків. Затвердження на посаді здійснювалось лише через рік після успішної роботи.

До виконання службових обов'язків судові пристави допускались по представленню застави в сумі 600 крб. на випадок стягнення по службі і проведенню попередньої присяги. Про визначення та затвердження судового пристава на посаді повідомлялося для загального відома. Йому видавали свідоцтво на посаду, особливий знак і печатку.

Як службова особа, котра діяла за указом верховної влади, судовий пристав перебував під особливою охороною закону і тому будь-який опір його вимогам, образа словом або дією при виконанні службових обов'язків суворо каралася за злочин проти влади. При чиненні опору пристав мав право вимагати сприяння поліції і навіть військової сили. Поліція і військова влада зобов'язані були виконувати ці вимоги під загрозою настання відповідальності за протизаконну бездіяльність влади.

Аналіз компетенції і фактичної діяльності судових приставів свідчить про те, що вони були не тільки органами виконання судових рішень, а також інших актів, за якими суд видавав виконавчі листи або накази. Крім того, вони були зобов'язані доставляти позивачам або іншим особам, що брали участь у справі, повістки і папери із судів, виконувати розпорядження голови і головуючого, зокрема щодо підтримання порядку в судових установах і засіданнях. Таке поєднання

виконавчих, кур'єрських обов'язків і обов'язків поліцейських в особі судового пристава не було обґрунтовано. При провадженні виконавчих дій судовий пристав фактично був такою ж поліцією, як і при виконанні розпоряджень голови в залі судового засідання. Проте, слід врахувати, що судовий пристав, підпорядкований суду в здійсненні кур'єрських і поліцейських функцій, у виконавчих діях був залежним від нього і перебував у безпосередніх правових стосунках лише із сторонами виконавчого провадження.

Стадія виконання судових рішень ґрунтувалась на принципах цивільного процесу, серед яких головна роль належала диспозитивності і змагальності. Суть принципу диспозитивності в радянській правовій науці це конкретний прояв принципу панівної волі «приватної автономії», його класовий зміст забезпечував привілеї заможного, а для бідного трудящого був проголошеним, але не гарантованим формальним проявом.

Стягувач, що бажав порушити виконання, зобов'язаний був звернутися до суду з проханням про видачу йому виконавчого листа. Голова суду, що постановляв рішення, передавав виконавчого листа судовому приставу або позивачу для передачі його відповідному приставу. Але, оскільки судових приставів було недостатньо, то вони передусім займалися вигідними для себе стягненнями. Тому в багатьох випадках все залежало від особистої домовленості, угоди позивача з судовим приставом.

Це спонукало багатьох інгородніх стягувачів уступати присуджені претензії за половину ціни, або навіть за її третину будь-кому з місцевих жителів, аби не втрачатися, очікуючи закінчення справи, яка часто затягувалась ще й тому, що судовому приставу при виникненні непорозуміння по виконання судових рішень не надавалося право звертатися до суду за роз'ясненням і він повинен був діяти за власним розсудом. В такому разі принцип диспозитивності надавав сторонам рівну можливість розпоряджатися матеріальними і процесуальними правами, незалежно від соціального статусу та економічного положення. Крім того, як видно з наведеного, у виконавчому провадженні нерідко виникали відносини між судовим приставом, стягувачем та боржником, які не були публічними, або й і взагалі не мали правового характеру.

Аналіз пореформеного законодавства про виконавче провадження свідчить про те, що воно повністю закріплює принцип змагальності, який в основному проявлявся в тому, що до виконання судові пристави приступали лише за проханням стягувача і при обов'язковій вказівці на об'єкт стягнення; сторони самі контролювали правильність провадження стягнень, а суд лише вирішував скарги заінтересованих осіб; оцінка майна, призначенні часу й місця його продажу, вибір охоронця майна тощо відбувалось за взаємним погодженням стягувача боржника, і лише при

відсутності згоди всі ці дії провадив судовий пристав відповідно до встановлених правил. Проте судовий пристав не був сліпим виконавцем волі сторін.

Судовому приставу надавалося право призначення на особистий розсуд строків добровільного виконання судових рішень. Він міг не враховувати вказівок щодо способу стягнення. Стягувачеві дозволялось бути присутнім при діях без втручання в саме виконання і будь-які розпорядчі права дії органу виконання.

Дії судового пристава ґрунтувались на змагальних засадах виконавчого провадження, оскільки вони повинні були забезпечувати виконання судових рішень відповідно до формальних волевиявлень сторін. Проте принцип змагальності порушувався навіть у його тлумаченні, оскільки судовий пристав зобов'язаний був усі сумніви, неясності вирішувати самостійно, без участі судових органів, а останнім не надавалось будь-яких прав по роз'ясненню питань, що виникали на цій стадії процесу.

Однак у суспільстві суд найбільше пристосований для розв'язання правових питань, пов'язаних з правильністю і точністю виконання судових рішень, а відсторонення його безспірно створював умови для беззаконня. Судові пристави ні через освітню підготовку, ні через специфіку службового призначення не здатні були вирішувати численні правові питання, від яких залежали правильність і точність виконання.

Виконавче провадження пореформеного періоду характеризувалось уповільненістю, хоч принцип швидкості судового захисту проголошувався як властивість всього цивільного процесу.

Повільність виконання судових рішень посилювалась ще складною системою провадження багатьох дій, наприклад, оскарження неправильних дій судового пристава, що також було вигідно економічно сильній стороні.

Винагородження судових приставів за окремі дії по службі приносила їм чималий прибуток. Так, за дії по провадженню опису рухомого майна, ціна якого не перевищувала 100 крб., пристав одержував один карбованець, 200 крб. – два карбованці, за особисту затримку боржника і відправку його до місця ув'язнення – 4 крб. Винагорода судових приставів за провадження виконання судових рішень відраховувалась ними самими і підлягала авансуванню.

Гроші, що стягувались органами виконання, не вважались винагородою за виконавчі дії, а становили відшкодування шляхових витрат. Одержання судовим приставом шляхового забезпечення по кожній справі окремо, навіть при поєднанні кількох поїздок в одну, не вважалось протизаконним. З одного боку, збір за виконавчі дії був своєрідним регулятором, загрожував боржникові і стримував надто завзятого стягувача. З другого боку, «регулятор» унеможлилював виконання визнаних судом прав, особливо неміущих боржників і стягувачів. Крім того,

стягувач повинен був витратити чимало коштів, часу і прав на пошуки пристава, боржника і його майна, а також для охорони майна, що підлягало стягненню, тощо.

Способи виконання судових рішень, як і вся система виконавчого провадження, розвивалась і змінювалась відповідно до діючого матеріального законодавства, норм і принципів процесуального законодавства, які відображали економічний лад суспільства. Це положення підтверджується історією розвитку заходів цивільного стягнення в Росії. Стародавній пам'ятник права «Руська правда» передбачала здійснення повної влади кредитора над особою боржника. За розвитком суспільного виробництва все більшого значення набувала майнова, а не особиста відповідальність боржника.

Спосіб стягнення головою зберігався до 1905 року і в найвіддаленіших поселеннях застосовувався до тих верств населення майнове господарство яких було вкрай бідним. Для повернення боргу боржника мали право відправляти на роботу, що було ще більш суворішим і незручним покаранням. За указом Петра I від 15 травня 1700 р. незаможних боржників посилали на будівництво Петербурга, військових споруд та інших об'єктів, оскільки замість примусової міри «видача головою» вводилась кримінальна відповідальність незалежно від розміру боргу – три роки засилання на каторгу.

Зміцнення в другій половині XVII ст. Російської Імперії призвело до того, що за Указом від 31 січня 1783 року в усіх губерніях були засновані робітні будинки, куди висилалися боржники для відшкодування боргу, а за указом 1792 року кріпосних селян дозволяли продавати на публічних торгах. «Устав о банкрутах 1800 г.» свідчив, що неоплатні боржники, незалежно від суми боргу, замість засилання підлягали тюремному ув'язненню строком до п'яти років, після чого стягнення з них припинялось. «Свод законів Російської імперії» не передбачав нових заходів цивільних стягнень, а лише закріплював раніше встановлені способи виконання судових рішень.

В 1864 р. в Російській Імперії було проведено судову реформу, яка стала радикальною, новаторською: прийнято статuti цивільного, кримінального судочинства, положення про провадження у мирових суддів. Згідно з цією реформою на території України було введено систему незалежних судів, де засідали професійно підготовлені судді. Суди були відокремлені від адміністрації, і навіть за імператором залишилося тільки право помилювання. Було створено важливі гарантії демократичних судових процесів – публічність, гласність судових засідань, принцип змагальності сторін, суд присяжних (мужів довіри) та адвокатуру. Судові статuti 1864 р. закріпили порядок виконання судових рішень судовими приставами, який зобов'язаний був повідомляти голову суду про всі обрані способи виконання

рішення, а також про його відстрочку. Пристав мав право застосовувати заходи примусу згідно «Устава цивільного судочинства» (далі УЦС). Так, відповідно до норм УЦС, судовий пристав був наділений правом вживати наступні заходи примусу для виконання судових рішень: «боргова яма» (особистий арешт боржника – на прохання стягувача, якщо боржник не виконував рішення суду і не мав майнових ресурсів для сплати боргу); заборона виїжджати з місця проживання чи з місця тимчасового перебування; виклик боржника для надання відомостей про кошти для виконання рішення суду. В борговій ямі боржник утримувався за рахунок стягувача, який перераховував кошти на утримання управи. Якщо кошти на утримання закінчувалися, боржника негайно звільняли з боргової ями [3, с. 176].

У процесі звернення стягнення на майно пристав накладав на нього арешт, здійснював опис майна та вживав заходів для його збереження. Судові пристави також виконували рішення щодо грошових стягнень у кримінальних справах відповідно «Устава кримінального судочинства» (далі УКС).

Також УКС надавалися широкі можливості по забезпеченню виконавчої служби – судовим приставам, які знаходилися під контролем того суду, при якому вони діяли. Був створений орган попереднього виконання рішень, тобто рішень окружного суду, які ще не вступили в законну силу. Цей орган передбачав захист інтересів позивача та відповідача. Суд, який дозволяв попереднє виконання, мав право вимагати від позивача компенсацію збитків відповідачеві. Проте у двох випадках таке забезпечення було обов'язковим: коли воно було потрібне при виконанні заочного рішення та коли попереднє виконання дозволялося, з урахуванням того, що згодом рішення судом могло стати нездійсненим, або позивач міг зазнати великих збитків [5, с. 11-12].

Згідно з Судовим статутом 1864 року судовий пристав – це посадова особа, що перебувала при кримінальному і цивільному касаційних департаментах сенату, судових палатах, окружних судах, з'їздах світових суддів і при світових судях.

Порядок приведення у виконання судових рішень відповідно до Статуту цивільного судочинства 1864 р. істотно відрізнявся від дореформеного порядку, в основу якого був покладений слідчий принцип. За Статутом цивільного судочинства судові рішення зверталися тепер до виконання не інакше, як за бажанням стягувача. Від вибору стягувача залежав спосіб виконання стягнення і на його розсуд стягнення зверталось на те або інше майно боржника. Суд не міг вибраний стягувачем спосіб виконання замінити іншим способом, або вибране стягувачем майно замінити іншим за вказівкою боржника. Проте і судовий пристав, і стягувач були обмежені рамками закону: для забезпечення особистої свободи боржника закон вказував допустимі ним

способи виконання і забороняв удаватися до таких способів, які ним не передбачені [2, с. 139].

Органами, які виконували судові рішення, були судові пристави, що перебували при окружних судах і при мирових з'їздах. Рішення земських начальників і міських суддів в межах земських ділянок виконувалися поліцією.

Судові пристави в своїй діяльності цілком перебували під контролем суду, при якому вони діяли. Всі дії судового пристава з виконання рішень мали право на оскарження протягом двох тижнів після суду, в окрузі якого виконувалося рішення. Суд був основним органом, що здійснював контроль за діями судового пристава, пов'язаними з виконання [4].

До обов'язків судових приставів, що знаходилися при судових палатах і касаційних департаментах сенату, входило вручення позовником повісток і паперів, виконання дій, що доручаються головою судової палати або касаційного департаменту. На судових приставах, службовців при окружних судах, покладалося виконання судових рішень, а на судових приставах, що знаходилися при мирових з'їздах, – і охорона спадкового майна, передача і відправлення за належністю грошей та інших цінностей.

Судові пристави при касаційних департаментах сенату призначалися обер-прокурорами, решта судових приставів – головами відповідних судових установ. До виконання обов'язків судові пристави допускалися після внесення ними застави в 600 крб. В ряді повітів застава з судових приставів не стягувалася. Посади судових приставів могли замінювати лише особи, засвідчені в «благонадійній моральності». Окрім передбаченого грошового внеску за посаду, судові пристави отримували грошову винагороду за особливі заслуги, що затверджувалася в законодавчому порядку. Стягувалася грошова винагорода з суддів, що виносили неправильний вирок, і поліцейських чиновників, винних в неправильному виконанні вироку [4].

Судовий виконавець, як посадова особа, здійснював примусово виконання рішень, визначень і постанов судів по цивільних справах, мирових угод, вироків, визначень і постанов судів по кримінальних справах в частині майнових стягнень, адже судовий пристав – член судового відомства та завідувач виконавчими функціями (викликом свідків, приведенням у виконання судових рішень тощо).

Не могли бути судовими приставами особи неповнолітні, іноземці, неспроможні боржники, особи, зганьблені судом, слідством, суспільним або становим вироком, а також ті, які перебували вже на службі від уряду або по виборах. Ступінь підготовленості кандидата до виконання обов'язків судового пристава визначалася випробуванням. Судовий пристав був зобов'язаний представити встановлену заставу в розмірі від 400 до 600 крб. і прийняти присягу, після чого він отримував особливий знак і печатку.

Судові рішення зверталися до виконання судовими приставами лише на прохання зацікавленої сторони. Суд спостерігав за правильністю дій судових приставів, вимагав від них суворой звітності, як грошової, так з діловодства, і притягував їх до відповідальності за упушення і зловживання по службі.

Відповідальність судових приставів могла бути кримінальною, дисциплінарною і цивільною. Судові пристави несли покарання за всяку незаконну відмову у виконанні своїх обов'язків, за зволікання в доставленні доручених паперів, за перевищення влади й інші протизаконні вчинки. Судовим приставам заборонялася самовільна зміна місця проживання під страхом звільнення з посади.

Судові пристави отримували гонорар по штату і користувалися правами державного службовця. Крім того, служба судових приставів отримувала грошову винагороду за особливі заслуги, затверджені міністром юстиції, яка потім розподілялась конкретним приставам пропорційно праці пристава і місцевих обставин.

До 1901 року в Російській Імперії існувала лише одна Рада судових приставів. Практика довела, що інститут судових приставів є безперечно життєздатний і важливий, але також з'ясувала необхідність істотних поправок: слід було звільнити судових приставів від другорядних обов'язків – чергування на засіданнях, доставки повісток позовником вважалося, що це можуть робити судові розсылні), скасовувати заставу, встановлену для судових приставів, відмінити

постанови 1887, 1893 рр. про ради судових приставів [4].

Чинна на той час судова система та примусове виконання судових рішень діяло у царській Росії до початку ХХ ст. З 1917 р. починається новий радянський етап розвитку інституту примусового виконання рішень.

Отже, законодавство про виконавче провадження в царській Росії характеризувалось такими найбільш загальними й важливими положеннями як:

– відокремленість виконавчого провадження від попередніх стадій цивільного процесу, яка усувала суд від впливу, контролю, і керівництва виконанням, перетворивши це провадження багато в чому в позасудовий інститут, зменшуючи тим самим гарантії захисту прав сторін;

– система органів виконання, порядок комплектування судових приставів, їх правова комплектація і фактична діяльність свідчать про те, що вони були жорстоким засобом панівного класу для захисту своїх майнових інтересів;

– формальні принципи диспозитивності і змагальності, хоч і були головними засадами виконавчого провадження, проте при фактичній нерівності сторін забезпечували належне стягнення лише представникам заможних класів;

– дороговизна та повільність перетворювали провадження в привілеї для багатих;

– наявність різноманітних заходів примусового стягнення були спрямовані безпосередньо проти особи боржника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Исторический очерк мер гражданских взысканий по русскому праву Пихно Д. – К. : Киевские университетские известия, 1874. – 153 с.
2. Министерство юстиции за сто лет. 1802-1902 / Вступ. Статья П. В. Крашенинникова. – М. : Спарк, 2001. – 351 с.
3. Практична діяльність судових приставів за судовими статутами 1864 року Стеценко Н. С. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.
4. Рассказы об истории юстиции (по материалам Журнала министерства юстиции и не только) посвященные к 30-летию Научного центра правовой информации при Минюсте России Е. В. Горбачёва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scli.ru/upload/history.doc>
5. Устав гражданского судопроизводства 1864 г., ноябрь 20 // Рос. Законодательство X – XX в.: В 9-ти т. – Т. 8: Судебная реформа / Под общ. Ред. О. И. Чистякова. – М. : Юрид. лит., 1991. – С. 13–251.
6. Учреждение судебных установлений 1864 г., ноябрь 20 // Российское законодательство X-XX веков: В 9-ти т. – Т. 8: Судебная реформа / Под общ. ред. О. И. Чистякова. – М. : Юрид. лит., 1991. – 325 с.

Рецензенти: Тимофеев С. П. – к.держ.упр.;
Палагнюк Ю. В. – к.політ.н., доцент.

© Бадалова О. С., 2013

Дата надходження статті до редколегії 19.11.2013 р.

БАДАЛОВА Ольга Сергіївна – заступник начальника Миколаївського міського управління юстиції, аспірант кафедри державної політики і менеджменту Інституту державного управління Чорноморського державного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.

Коло наукових інтересів: історичні аспекти розвитку та становлення системи органів виконавчого провадження, система комплектування судових приставів, їх правова складова в період феодальної модернізації життя в Російській Імперії.